

ČLOVEK AKO TRANSCENDENTNÁ BYTOSŤ¹

Jozef Tiňo

*Stvoril si nás pre seba, Pane a nespokojné je
naše srdce, kým nespočinie v Tebe.*

Sv. Augustín

Abstrakt. V práci sa po úvodnom zamyslení o človeku ako bytosti, ktorá presahuje svoju fyzickú podstatu, pozornosť venuje otázkam, ktoré súvisia s jeho ukotvením v Bohu. Základom je jeho orientácia k hodnotám, ktoré zodpovedajú jeho povolaniu dbať na rýdzosť svojho pravého ja. Základom toho snaženia je cesta lásky. Diskutuje sa o motivácii pre voľbu tejto cesty a o prostriedkoch, ako lásku zdokonaľovať.

Abstract. *Man As a Transcendent Being.* After some introductory remarks concerned with man as a being that transcends its physical nature the article focuses on issues pertaining to man's anchoring in God. Fundamental is his orientation towards values that correspond to his vocation to care about integrity of the 'genuine self'. Essential for such an endeavour is love as a principle of life. The article discusses motivations for choosing love as a life-principle as well as means by which love can be perfected.

Úvod

Keď v roku 1953 Watson a Crick zverejnili svoju predstavu o štruktúre DNA, v odborných kruhoch to vyvolalo nadšenie z toho, že sme rozlúštili Božiu reč. Je to naozaj tak? To nadšenie z nazretia do genetického kódu človeka má svoje „technické“ opodstatnenie, ale to nepredstavuje kompletnú odpoveď o človeku: kto je, odkiaľ je, ako sa má správať, čo je dobré a čo zlé? A tak sa objavuje závažná otázka: čo je podstatou človeka, aký je zmysel jeho vlastného bytia. Odpoveď na tieto otázky života ľudia hľadali od nepamäti. Hlbokú stopu zaznamenala grécka filozofia, a nezanedbateľné je úsilie o pochopenie zmyslu človeka v starej Číne a v Indii. Človek totiž *transcenduje* (presahuje) svoju fyzickú podstatu a dodnes pátra po pravde o sebe².

Kresťanstvo so svojím biblickým zázemím ponúka revolučnú predstavu o človeku, ktorá okrem filozofického ponímania obohacuje poznávanie o zjavenie. Prináša nové pohľady do poznávania podstaty človeka a hlavne do odpovede na zmysel jeho jestvovania.

¹ Prednáška pre ÚSKI 6. 3. 2019.

² Pod pojmom transcendentný rozumiem niečo, čo presahuje zmyslové a rozumové chápanie a pod pojmom transcendentálny chápem niečo, čo je od počiatku vlastné rozumu a podmieňujúce skúsenosť, nie skúsenosťou získané.

Človek

Aristoteles nazýval človeka *zoonlogonechon*, teda živou bytosťou, ktorá má *logos*. Do latinčiny táto fráza prešla ako *animalrationale*, t. j. rozumný živočích. Tým sa vyjadrili dva póly:

- animalita (človek patrí k hmotnej prírode - živý organizmus a zmyslová bytosť),
- transcendentalita (subjektivita, ktorá transcendentálne podmieňuje všetko empirické)³ (Anzenbacher 1987, s. 188).

E. Coreth v I. kapitole svojej knihy: „Čo je človek?“ (Coreth 1994) sa zamýšľa nad fenoménom človek a jeho vzťahu k svetu. Poukážem na niektoré významné výsledky jeho knihy.

Správanie živočicha vždy zostáva viazané na prostredie a na pud. Človek je otvorený svetu – je slobodný voči prostrediu a voči pudom a vníma zmysel skutočnosti. Uvedomuje si svoje telesné funkcie, poznáva a pozdvihuje ich. Jeho bytie vo svete je bytím v činnosti, ktorá je vždy v znamení nejakej hodnoty. Znamená to, že toto činné bytie vo svete súvisí s hodnotami rôznych rovín, jednou z nich je kritérium dobrého a zlého.

Človek žije vo svete, ale svojím špecifickým ľudským konaním sa od všetkého ostatného odlišuje. Žije v slobode a sloboda určuje jeho podstatu a utvára ľudský svet. Ale od toho všeobecného odlišenia prežíva ešte ďalšie, radikálnejšie odlišenie, ktoré sa týka jednotlivca ako takého. I keď žije v spoločenstve, predsa sa odlišuje od všetkého iného, čo nie je on sám. Túto základnú skúsenosť vyjadrujeme slovom „Ja“. Toto Ja je pre neho stredom jeho sveta. Toto Ja je jedinečné a nemôže byť nahradené ani zastúpené ničím a nikým iným. Je to základná dôstojnosť jednotlivého Ja – je to dar od Stvoriteľa, ktorý nemôže nikto odňať (Coreth 1994, s. 71, 72). O tomto duchovnom bytí človeka (v inom kontexte) Anzenbacher pripomína Aristotelovo tvrdenie, že ono všetko vytvára a stáva sa všetkým, ba, že je božským prvkom v človeku (Anzenbacher 1987, s. 188).

Plašienková a Bizoň (2016, s. 48 – 50) pri tematizácii problematiky chápania „Ja“ upozorňujú na nebezpečenstvo zamieňania Ja s egoizmom, ako aj personalitu s individualitou a hovoria: „Cieľom nás samých, vyvrcholením našej originality, nie je naša individualita, ale naša osoba, ktorou sa môžeme stať len naším vzťahovým zjednocovaním. Individualita je výsledkom procesu individualizácie, pro-

³ Tieto dva póly ľudského bytia vystihuje podrobnejšie nahliadnutie, ktoré Anzenbacher cituje od Hegla: Človek je živočích, ale ani v svojich zvieracích funkciách nezostáva stáť ako živočích (živočích prijíma vnemy, vidí a počuje ich, ale nevie, že vidí a počuje). Človek si ich uvedomuje, poznáva a pozdvihuje ich. Tým ruší priehradu svojej bezprostrednosti (animality) a tým, že vie, že je zvierat, prestáva byť zvieratom a dodáva si vedomie seba ako ducha.

stredníctvom ktorej sa človek snaží od druhých čo najviac oddeliť... Takýto človek sa teda neustále zaoberá sebou samým. Buď tým, čím je, alebo tým, čo má..." Autori ďalej píšú, že na druhej strane „podstatou personalizácie na individuálnej úrovni človeka je... dosahovanie vnútorného zjednocovania a koherencie človeka... Ide o proces, v ktorom človek vnútorne rastie, vymedzuje sa ako osoba prostredníctvom prehlbovania svojho vnútorného centra, svojho *Ja*, ktoré sa stáva *pravým* neegoistickým *Egom*".

Vnútorňý vývoj človeka (rast) podľa Rohra (Rohr 2014, s. 37) má dve základné etapy – dve majoritné výzvy. Prvou je vybudovanie silnej „nádoby“ alebo identity; druhou výzvou je hľadanie obsahu, ktorý má túto nádobu naplňovať; druhá výzva sa považuje za najpôvodnejší cieľ života.

V prvej časti života sa poväčšine sústreďujeme na úspešné prežitie: „Všetci sa snažíme robiť to, čo sa nám javí ako úloha, ktorú ako prvý ponúka život: vybudovanie identity, bývania, vzťahov, priateľov, spoločenstva, istoty a vhodnej platformy svojho života. Agenda prvej časti života sa sústreďuje hlavne na otázky typu: ako vstúpiť do tohto sveta, osamostatniť sa od svojich rodičov, vytvárať nové vzťahy, kariéru, sociálnu identitu. Inými slovami: čo odo mňa očakáva svet, aké prostriedky mám, aby som naplňoval tieto očakávania“ (Rohr 2019). Rohr poznamenáva, že väčšina kultúr a jednotlivcov v priebehu histórie bola pravdepodobne až donedávna situovaná v prvej polovici ich vlastného vývoja.

Agenda druhej časti života sa posúva k veciam vyšších hodnôt, a tým sa menia aj otázky: „Čo odo mňa očakáva duša? Čo znamená, že som tu?... Aké sú vnútorné pohnútky, ktoré nás vyzývajú a podporujú na ceste k druhej časti života? Pravdepodobne najsilnejšou je idea celoživotného projektu stať sa celostnou osobou, akou by sme mali byť alebo akou by nás chcel mať Boh, nie rodičia, nie kmeň a určite nie takou, akou by nás chcelo mať naše domýšľavé ego“ (Rohr 2019).

Takže zatiaľ čo agenda prvej časti života je zameraná sociálne, kde ide o zisk: získať silné ego pre schopnosť separácie od dominance rodičov, pre získanie pozície vo svete, v druhej časti života ide o vzdávanie sa: identifikácie s majetkom, postavenia a iných dočasných identít, a prijímanie iných konzistentných hodnôt.

V svojich úvahách o dvoch častiach života človeka Rohr sa zamýšľala aj nad spôsobom myslenia, ktoré súvisí s jednotlivými časťami. V prvej časti života je myslenie charakterizované duálnym pohľadom na svet (buď/alebo), prechod do druhej polovice života nás posúva od duálneho myslenia k mysleniu (aj/aj) – k schopnosti žiť s paradoxom. Pod duálnym myslením Rohr chápe postoj, v ktorom sa

delí realita prítomného momentu na dobrú a zlú, tmavú a svetlú, život a smrť a pod. Ale konkrétna realita *je zmesou* dobra a zla, svetla a tmy, života a smrti. To vyžaduje úplne nové myslenie.

Paradoxy totiž patria k životu a je len otázka, ako sa s nimi dokáže-mo vyrovnáť. Ježiš v svojom učení mnohokrát hovoril v paradoxoch, ktoré v perspektíve prvej polovice života sú úplne nepochopiteľné: *nechaj všetko a nasleduj ma, vezmi svoj kríž nasleduj ma, miluj-te svojich nepriateľov a dobre robte tým, ktorí vás nenávidia, Tri Osoby v Jednom Bohu a iné.*

Pri stretnutí s paradoxmi v osobnom živote (a býva ich veľa) sa ocitáme pred úlohou: Čo s tým? Ako to riešiť? To si vyžaduje rozhodnutie a vnútorný boj: vrátiť sa k svojmu malému pohodlnému duálnemu svetu, alebo voliť zmenu smerom k neduálnemu mysleniu? Ale návrat k duálnemu svetu znamená zakonzervovanie sa v prvej časti života, k stavu bez možnosti ďalšieho vývoja. Naopak, voľba transformácie vedomia k neduálnemu mysleniu znamená vstup do otvoreného priestoru pre ďalší osobný rast.

Rohr hovorí, že väčšina z nás má tendenciu deliť každú novú ideu alebo situáciu na polovice, a vylučovať to, čomu nerozumieme alebo veci, ktoré sú mimo našej súčasnej skúsenosti. Ale my nielenže delíme, my súčasne hneď rozhodujeme, ktorá časť je lepšia, a ktorá horšia! Porovnávame, ale v tom momente aj súperime. To je mentálny základ pre veľkú časť rasizmu, sexizmu, vojen, homofóbie, zaujatosti.⁴

Ku skutočnému zažívaniu Boha môže otvoriť naše srdcia, mysle a telá len neduálne vedomie. Len to nám pomôže pochopiť veľké otázky ako smrť, láska, nekonečno, utrpenie, Boh.

Láska

Už som spomínal, že prechod do druhej časti života a ukotvenie v nej je pre človeka významným krokom pre neho samého a aj pre jeho okolie, ktoré je veľmi vnímavé na preukazovanie *citlivosti pre potreby iných*. Súvisí to s naším chápaním dobra a hodnôt.

Pod pojmom dobro máme na mysli niečo, čo je žiaduce, čo je hodné úsilia samo osebe pre obsah svojho bytia. Hodnota je dobro pre

⁴ Rozdiel v myslení v prvej a druhej polovici života dobre vystihuje Rohrova poznámka: „Vždy som si kládol otázku prečo ľudia ešte nikdy nepostavili pomník s ôsmimi blahoslavenstvami pred budovu súdu. Potom som si uvedomil, že vonám, mužskému videniu sveta, boháčom a našej konzumnej spoločnosti Ježišove blahoslavenstvá zrejme prekážajú. Súdy sú dobré a prospešné v 1.polovici života“ (Rohr 2014, s. 147).

niečo; to, čo zodpovedá snaženiu nejakého súcna, čo prispieva k jeho rozvoju (Coreth 1994, s. 105).

Dôležité je rozlišovať, či ide o oblasť nižších hodnôt, ktoré sa bezprostredne vzťahujú k nejakému účelu (čo je príjemné, prakticky užitočné a pod.), kde je snaha získať hodnotu pre seba, alebo o oblasť vyšších hodnôt, kde už nejde o získanie hodnoty pre seba, ale o jej prijatie pre ňu samu. Sem patrí hodnota pravdy, estetickéj hodnoty krásy v prírode a umení – tu nejde o obohatenie, ale o to, aby sme sa jej otvorili a nechali sa ňou uchvátiť. Toto platí osobitne pre etickú hodnotu čnosti (pravdivosť, pokora, spravodlivosť, dobrota), ktoré prijímame pre ich vlastnú hodnotu (Coreth 1994, s. 108).

„V prístupe k inému človeku, ktorý potrebuje porozumenie, lásku, ochotu pomôcť, nejde o mňa, ale o druhého, a nie o to, aby som sa mravne obohatil alebo seba zdokonalil, ale aby som v čistej láske sa zameral na druhého, uznal a prijal ho kvôli nemu samému a daroval mu v láske ochotnú odpoveď. Záleží na čistom a nesebeckom odovzdaní sa hodnote pre ňu samú; vtedy má obohacujúci a zdokonaľujúci účinok na toho, kto odpoveď dáva“ (Coreth 1994, s. 108).

Tento altruizmus nachádzame už napríklad u Senecu: *„Aký cieľ si kladie ten, čo preukazuje dobrodenie? Prospieť tomu, komu ho preukazuje a urobiť mu radosť... Dúfal snáď v nejaký zisk? Už by to totiž nebolo dobrodenie“* (Seneca 1991, s. 67), a u Aristotela, ktorý v diele *Etika Nikomachova* to hodnotí takto: *„Čnostné činy sú mravne krásne a konajú sa pre mravné krásno. Teda aj štedrý človek bude dávať pre mravné krásno... a bude ho robiť rád a bez neľúbosti, lebo čnostný čin je príjemný a najmenej spôsobuje bolesť“* (Aristoteles 1979, s. 88).

Oddať sa druhému neznamena vzdať sa seba, stratiť sa v druhom, ale uskutočnenie samého seba vykročením zo seba k druhému. Človek je transcendentná bytosť, a preto sa uskutočňuje tým viac, čím viac prekračuje sám seba, zabúda na seba a sám seba rozdáva (Coreth, s. 165). Toto uskutočňovanie sa človeka nazývame láskou. Coreth poznamenáva, že Absolútne nevnímame bezprostredne ako predmet poznania, chcenia a milovania, ono je vždy sprostredkované svetom. Rovnako to vidí aj Ratzinger, ktorý hovorí, že *„Božia moc pôsobí uprostred sveta, v ktorom žijú učenici. Musí byť takého druhu, aby ju svet mohol spoznať a dospieť k viere“* (Ratzinger 2011, s. 99). Teda bezprostredným predmetom našej duchovnej realizácie je svet. V ňom sa stretávame s druhými ľuďmi a voči nim je možná a nutná nepodmienená, nesebecká oddanosť. To sú postoje, ktoré presahujú konečnú personálnu hodnotu a mieria k nekonečnej osobnej hodnote Boha.

Toto všetko vyjadruje evanjelium slovami: „Miluj Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou myslou, a blížneho ako seba samého“ (Mt 22, 37 – 39).

Ak sa chceme vžiť do dynamiky lásky, nechajme sa poučiť od zdroja lásky, Svätej Trojice. Dobre to pochopil a sprostredkoval R. Rohr v svojich denných rozjímانيach: „Trojica reprezentuje prekonanie základného filozofického problému nazývaného „jeden a mnoho“. V paradigme Trojice sú tri autonómne „osoby“ (ako ich nazývame), ktoré napriek tomu sú v perfektnej jednote... Každá osoba v Trojici je úplne autonómna, a predsa súčasne odovzdaná a podriadená iným. Jednota a diverzita v objatí nekonečnej nežnej lásky... Každá osoba cíti seba ako seba a naveky vyprázdňuje seba od seba, aby vytvárala priestor pre ďalších dvoch. To je úplná definícia pre božskú, ale aj ľudskú lásku. Láska prúdi dnu a von, dnu a von... Trojica ukazuje, že Božia moc nie je o dominancii, hrozbe a nátlaku“ (Rohr 2016f). Táto dynamika vytvára energetické pole lásky, v ktorom žijeme. Vystihuje to Pavlova reč pred Areopágom. Pavol upozorňuje, že sme pokolením Pána neba a zeme a že „V ňom žijeme, hýbeme sa a sme“ (Sk 17, 28). V svojich listoch Pavol sa opakovane vracia k otázke prítomnosti Boha v nás – „Už nežijem ja, žije vo mne Kristus“ (Gal 2, 20) a sv. Ján uistuje: „Boh je Láska, kto ostáva v láske, prebýva v Bohu a Boh ostáva v ňom“ (1 Jn 4, 16). Vedomie prítomnosti živého Boha v nás a našom okolí patrí k neomylnému uisteniu, že sme na správnej ceste života.

Prax lásky

Každý človek chce byť šťastný. Chce, aby sa mu život vydaril. Priat si nešťastie alebo nespokojnosť, podľa V. Solovjova (Solovjov 2002, s. 130), by znamenalo to isté, ako vedome si priat nežiaduce. Bol by to teda holý nezmysel.

Katechizmus Katolíckej Cirkvi upozorňuje, že: „Šťastie nie je v bohatstve alebo v blahobyte, ani v ľudskej sláve alebo moci, ani v nijakom ľudskom výtvore, nech by bol akokoľvek osožný..., ani v nijakom stvorení, ale jedine v Bohu, prameni každého dobra a každej lásky“ (KKC 1723).

Toto paradoxne vyjadril už reprezentant čistého hedonizmu Hegésiaš Kyrénsky, ktorý nečakane dospel ku konštatovaniu, že „Ústlie o rozkoš je buď neúspešné a potom je to bolestné. Alebo keď, naopak, človek cieľ dosiahne, ukáže sa, že je to len prelud, lebo po chvíľkovom pociť slasti zákonite nasleduje nuda a nová mučivá túžba po ďalšom sebaklame. Pri nemožnosti dosiahnuť naozajstnú spokojnosť je preto nutné sa pokúsiť aspoň zbaviť sa všetkých nespokojností. A najspoločnejším prostriedkom k tomu je smrť“

(citované podľa knihy: Solovjov 2002, s. 133). A pritom už Aristoteles vedel, že blaženosť predpokladá mravnú dokonalosť a dokonalý život. *Lebo: „V nijakom ľudskom výkone nie je toľko stálosti, ako v mravne dokonalých činnostiach. Blažený človek bude mať to dobro, ktoré hľadáme a po celý život zostane takým, lebo jeho činnosť zostane vždy zameraná na to, čo je čnostné a zmeny v živote bude znášať čo najkrajšie, vždy a všade primerane ako muž naozaj dobrý a pevný, bez hany... Nie je ani nestály, ani vrtkavý, lebo z pevného stavu blaženosti ho nič tak ľahko nedostane“* (Aristoteles 1979, s. 36).

Takže sprievodným znakom produktívnej aktivity nie je honba po dosiahnutí vrcholov rozkoší, ale ustálený stav sústavného toku dobrého pocitu z produktívneho vyjadrenia základných ľudských schopností. Produktívna aktivita vedie k vyrovnanosti a zažívaniu radosti z úspechov a dáva perspektívu dostať sa k svojmu pravému Ja.

Treba zdôrazniť, že ani v tomto vyrovnanom stave, ktorý nazývame šťastím, sa nestráca citlivosť, schopnosť zúčastnenosti na radosti a bolesti iných (Fromm 1997, s. 61). Fyzické a duševné utrpenie je súčasťou ľudskej existencie a prežiť ho je nevyhnutné. Ale *opakom šťastia nie je žiaľ alebo radosť, ale depresia. Šťastie považujeme za najväčší úspech človeka*. Radosť sa týka jednotlivého činu, zatiaľ čo šťastie sa môže považovať za neprerušovaný alebo celistvý pocit radosti. Láska a šťastie, ako som ich charakterizoval, majú spoločné úsilie o produktívnu aktivitu – konanie dobra – nasmerované k druhému zohľadňujúc smerovanie na najvyššie dobro. V tomto kontexte ľahko pochopíme výrok, *že láska je nevyhnutnou a postačujúcou podmienkou šťastia*.

Ako v evanjeliovej láske vnímať seba a druhého? Nedorozumenia vznikajú hlavne v nedefinovaných alebo nesprávne vymedzených pojmoch a treba podotknúť, že v tejto oblasti je zmätok v pojmoch priam ukázkový. V zmysle chápania lásky, ako som to vymedzil v tejto úvahe, ide o „*Konanie založené na vôli k dobru, teda každé konanie, ktorým prichádzame na pomoc ľudskému životu, ktorý potrebuje pomoc*“ (Spaeman 1998, s. 119). Je tu reč o ľudskom (ľuďoch), nie o priateľoch, či nepriateľoch. Opakom takto chápaného vzťahu je scvrknutie horizontu do seba – narcizmus. V narcistickej orientácii človek prežíva ako skutočné len to, čo je v ňom, zatiaľ čo javy vonkajšieho sveta nie sú pre neho skutočné.

Ako chápať seba v úsilí o lásku? Vyhne sa nedorozumeniu, ak pojmovo odlíšime lásku k sebe od sebeckva, ktoré môže viesť až k narcizmu. Vo všeobecne chápanej láske k životu sú zahrnutí všetci ľudia, teda aj ja. Ide o pripravenosť poskytnúť pomoc. Charakteristickým znakom a cieľom konania, ktoré pomáha, je *život umožň-*

ňovať a to môžem konať i voči sebe samému (Fromm 1997, s. 62). Len v tomto zmysle možno správne porozumieť evanjelióvemu *Miluj bližneho ako seba samého*.

Zdroj sily

Ak našim jediným cieľom je milovať, potom neexistuje nič také ako zlyhanie, hovorí Rohr v svojich rozjímانيach, a poukazuje na to, že František z Assisi týmto spôsobom postavil všetky zlyhania na hlavu a dokonca zlyhania menil na úspechy.

Ako sme videli, láska je veľkolepý program a hoci je podmienkou šťastia, je to aj ťažká úloha. Je človek na ňu pripravený? Popravde, ako som už uviedol v časti „človek“, v centre nášho bytia je bod prázdnoty, ktorý nie je dotknutý hriechom a ilúziou, bod čistej pravdy alebo iskra, ktorá patrí celkom Bohu. Tento malý bod prázdnoty a absolútnej chudoby je čistá Božia sláva v nás. Z tohto základu môžeme vychádzať. Význam tohto vyjadrenia je v tom, že pravé Ja v svojom originálnom prvotnom stave je čiastočne alebo úplne v lone Nekonečnej Reality. *Ak chceme kráčať po ceste lásky, niet lepšej ponuky.*

Lenže je pred nami reálny život, denne sme konfrontovaní s jeho realitou. Je ona presiaknutá láskou? Zdá sa, že sme v situácii, v akej sa rozhodoval sv. František z Assisi. Žiť v tomto konzumom poháňanom svete znamená byť hlboko infikovaný niečím, čo nazývame „hojnosť“, toxickou a oslepujúcou chorobou so základným predpokladom, že viac je vždy lepšie a zviditeľňovanie seba je vždy dobré.

Ján, keď hovorí o svete (1 Jn 2, 15 - 17), nemá na mysli prírodu alebo stvorenstvo; na mysli má „systém“ - ako ho ľudia neustále konštruujú - všetko je o istote, statuse, pôžitku a moci. To, ako také, nie je zlé, ale je to len obmedzené dobro, a mnohí ľudia to berú ako absolútne dobro.

To je dôvod, prečo mnoho svätých hovorí o „zanechaní sveta“, alebo normálneho systému ilúzií. Nakoniec sa musíme naučiť *byť vo svete, ale nie zo sveta*. To znamená, že musíme akceptovať spôsob života, aký si ľudia volia, a skutočne v ňom fungovať, ale nikdy doň nevstupovať. Musíme vidieť, na čo veci sú a tiež, na čo nie sú. Pokiaľ sa nám nejakým spôsobom nepodarí „svet zanechať“, môžeme s istotou predpokladať, že celkom k nemu patríme.

Správna cesta je známa. Je obsiahnutá v evanjeliu a objasňovaná (žitá) mnohými nasledovateľmi Ježiša Krista (púštni otcovia a matky, mystici...).

Základným posolstvom je Ježišova *Programová reč na vrchu*. Som presvedčený, že osvojením si zásad, ktoré obsahuje táto reč, človek vstupuje do Božieho kráľovstva, kde určujúcimi nie sú príka-

zy a nariadenia, ale vnútorné prostredie s jasným vnímaním pravých hodnôt. Tie uvádza Pavol v liste Filipanom (2, 6 – 8):

*On, hoci má božskú prirodzenosť,
nepridržal sa svojej rovnosti s Bohom.
Ale zriekol sa seba samého,
vzal si prirodzenosť sluhu,
stal sa podobný ľuďom
a podľa vonkajšieho zjavu bol pokladaný za človeka.
Uponížil sa,
stal sa poslušným až na smrť,
až na smrť na kríži.*

Podstatou jeho učenia je výzva na radikálny posun vedomia. Ale ako uskutočniť tento posun?

Podľa Rohra (Rohr 2016d) „Zrelá spiritualita nás musí predovšetkým učiť o slobode od seba, od svojho vlastného ja (svojho ega), svojej reputácie, svojej dôležitosti, potreby mať pravdu, potreby byť úspešný, potreby mať všetko pod kontrolou“. Podľa Rohra je to nevyhnutná kopernikovská revolúcia; Kopernik zistil, že Zem nie je centrom vesmíru a my musíme zistiť, že ani my nie sme centrom žiadneho vesmíru. V konečnom dôsledku my nie sme žiadne zmysluplné centrum. Hoci musíme začínať od seba ako centra, aby sme vybudovali „ego štruktúru“ (prvá časť života), potom to musíme prekročiť a ísť za. Po strávení veľa rokov budovaním egoistického, separovaného ja so všetkými jeho znakmi a zvykmi, budeme k nemu veľmi pripútaní. Posun za túto súkromne vykonštruovanú identitu sa prirodzene pociťuje ako strácanie alebo zomieranie.

Rohr upozorňuje, že Thomas Merton (Rohr 2016a) ako prvý navrhol používať termín *falošné ja*, aby mnohým kresťanom pomohol vyjasniť zmysel Ježišovho centrálného a často opakovaného učenia, že musíme odumrieť seba, alebo „stratiť svoj život, aby sme ho našli“ (Mk 8, 35). Toto falošné ja zatienňuje každého z nás. Je to *človek, akým chcem byť, a čo by som si želal, aby si iní mysleli, že som*. Je veľmi úzko spojené so symbolmi statusu a reputácie. Ale ono neexistuje, žije len vo svete vnímania – kde trávime väčšinu svojho života – namiesto v Božom Večnom Teraz. Výzva: „Stratiť svoj život, aby sme ho znova našli“ je namierená na falošné ja. Jeho odumretie znamená návrat k pravému ja.

Zakaždým, keď sme urazení, je to obyčajne preto, že nášmu seba-vedomiu nebola vzdaná česť, alebo že bolo momentálne obnažené. Falošné ja reaguje mimoriadne silno na akýkoľvek útok na seba, pretože všetko, čo má, je iba jeho krehká mienka o sebe. Narcisti sú stá-

le veľmi zamestnaní presadzovaním a obhajovaním seba. Nemali by sme strácať čas obhajovaním svojho ega.

Pravé Ja je nedotknuteľné. Ľudia, ktorých život vychádza z Pravého Ja, sú naozajstne (nefalšovane) šťastní.

Rohr si myslí, že väčšina ľudí trávi svoj život venovaním sa svojmu falošnému ja, namiesto toho, aby žili v prvotnom Ja, v ktorom spočíva podstata života, lenže práve o tomto Ja väčšinou ani nevedia. Podľa neho Ja človeka chudobného v duchu je vo vedomom spojení s Božím „JA SOM“, a to mu úplne stačí. Nepotrebuje mať vždy pravdu, lebo vie, že sa to ani nedá; ide mu predovšetkým o pravdivý vzťah. Inými slovami, nadovšetko sa snaží milovať. Láska ho drží pevne a navždy v bezpečí (Rohr 2014, s. 158). Taký človek sa snaží byť tým, *kým je naozaj*. A to je postoj úplnej jednoduchosti, bez príkras – nič, k čomu by si jeho ego mohlo pogratulovať. Je tam nahý a chudobný. Spôčiatku sa bude cítiť ako nič.

A sme na križovatke. Treba sa rozhodnúť. Nezabúdajme pritom, že základným poslanstvom Krista je *láska k Bohu a blížnemu*, a to je obsiahnuté napríklad v blahoslavenstvách. Ale štruktúra blahoslavenstiev nie je o plných sýpkach, ani o bankových kontách. Blahoslavenstvá sú o živote, o utrpení, o milosrdenstve, o čistých úmysloch, o láske. Ale toto sa uskutočňuje v druhej polovici života. Cesta k nej súvisí so snahou o neduálny spôsob myslenia – o schopnosti nazeráť pokojnejšie a kontemplatívnejšie. To sa nezjaví len tak odrazu, rastie v nás takmer nevedome počas dlhých rokov plných rozporov a zmätku, uzdravovania, rozširovania, milovania a vyrovnávania sa s našou realitou.

Nikto nie je imúnny voči utrpeniu. Ak sme úprimní, v našom živote vždy príde aspoň jedna situácia, ktorú nedokážeme vyriešiť, ovládnuť, vysvetliť, zmeniť, ba dokonca jej rozumieť (Rohr 2014, s. 98). V duálnom nazeraní sa často dostávame do problému, keď sa situácia štiepi medzi dobro a zlo, medzi správne a nesprávne. Tento bezútešný stav nás približuje k neduálnemu mysleniu. V dezilúzii zúfalo túžime riešiť svoje vlastné zdesenie a necháme sa viesť do ticha, kde sa všetko spája v celosť.

Toto môžeme považovať za pozvanie do novej etapy svojho života. *Sprievodcom je modlitba, ktorej súčasťou je uvedomovanie si svojho pravého Ja – čo je Duch Svätý v nás*. Základným motívom je láska. Milovať Boha znamená milovať všetko, čo miluje Boh. To sa dá dosiahnuť len tak, že sa necháme prenikať Božím Duchom cestou kontemplatívneho, neduálneho vedomia. Cesta k tomu vedie cez modlitbu srdca – meditáciu a kontempláciu. Pri *meditácii* uvažujeme o náboženských pravdách, snažíme sa spoznať Boha samotného nad rovinou ním stvorených objektov, prenikáme do najvnútornej-

ších základov svojho života a snažíme sa pochopiť Božiu vôľu pre seba. *Kontemplácia* je svojou podstatou mlčanlivé načúvanie. Boh pracuje v nás, zatiaľ čo my odpočívame v ňom (Merton 1993)⁵. Touto cestou spejeme k transformovanej mysli, ktorá umožňuje vidieť Boha vo všetkom, a vedie naše správanie k takmer prirodzenej zmene.

Kontemplácia a ticho odstraňujú ego a jeho negatíva už v ich počiatkoch, a učia nás, ako pozorovať a strážiť svoje pravé myšlienky. Je to prevažne učenie, ako sa vzdávať – svojho príľnutia k obrazu o sebe, svojich nápadov. Keď sa postupne naučíme vzdávať sa, naučíme sa, ako spočívať v niečom, čo mnohí nazývajú „večné teraz“ – druh uspokojenia s prítomnosťou takou, aká je (Rohr 2016c).

Môže vzniknúť obava, že načrtnutý spôsob života (chudoba v duchu) z nás urobí ľudí druhej kategórie, odsunutých mimo spoločnosť, neschopných zvládať život. *Zbytočne*. Žiť podľa týchto zásad znamená opravdivo milovať Boha, ľudí a stvorenstvo, kráčať životom s otvoreným srdcom, ktoré objíma celý svet. Ako hovorí Rohr: „*Vy dávate kus seba inému obyčajne nevedome. To umožňuje inému urobiť to isté na oplátku. Vy od nich nič nepotrebuje, ani nepožadujete, lebo viete, že obidvaja participujete na jedinom Veľkom Nazeraní a Láске – a to takej, ktorá úplne postačuje a vytvára nesmierny vnútorný zážitok. Jednoducho, milovať je odmena sama v sebe. Prijímate a ste prijímaní – a to bez žiadneho dôvodu a žiadnych kritérií! Je to kľúč, ktorý vo vás otvára všetko pre iných, pre Boha*“ (Rohr 2016c).

Takže aká obava? Naopak. Človek chudobný v duchu kráča životom naplnený láskou, v ktorej sú zahrnutí všetci ľudia. Motívom jeho konania je život umožňovať. Vedomie Božej prítomnosti ho naplní optimizmom a pokojom. Je zodpovedný, vierohodný a láskavý. Existuje pre iných ľudí v láske a vo vedomí, že jeho vnútorný a vonkajší život závisí aj na ich práci a úsmeve. Je to súčasť kontemplatívneho (neduálneho) myslenia, ako nevyhnutného predpokladu pre rozkvet ľudstva. Je to zmena, ktorá mení všetko ostatné. Umožňuje lásku, odpušťanie, trpezlivosť a pokoj.

Literatúra

ANZENBACHER, A. (1987): *Úvod do filozofie*. Praha.

ARISTOTELES. (1979): *Etika Nikomachova*. Bratislava, Pravda.

⁵ „*Kontemplácia nie je o spôsobe myslenia a hovorenia. Je to skôr o nahej prítomnosti, ... o nehovorení a nemyslení. ... Zatiaľ čo slovné modlitby sú pokusom vyjadriť pre seba náš vzťah k Veľkému Tajomstvu, modlitba ticha nie je o vyjadrovaní, ale o zažívaní tejto vzájomnosti. Oceňujeme a tešíme sa, že sme milovaní ... Ticho vedie k odpočinku v náručí Milovaného; prejaví sa to v pokoji, v ktorom ako dôsledok sú skutky lásky*“ (Rohr 2017).

- CORETH, E. (1994): *Co je člověk?* Praha, Zvon.
- FROMM, E. (1997): *Umění milovat*. Praha, Nakladatelství Josefa Šimona.
- MERTON T. (1993): *Kontemplativní modlitba*. Praha, Zvon.
- PLAŠIENKOVÁ, Z., BIZOŇ, M. (2016): *Antropológia normativity v myslení Pier-
ra Teilharda de Chardin*. Bratislava, Univerzita Komenského.
- RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI. (2011): *Ježíš Nazaretský, 2. diel*. Trnava, Dobrá kniha.
- ROHR, R. (2014): *Padanie do výšky; Spiritualita dvoch polovic života*. Bratislava, Post Scriptum s. r. o.
- ROHR, R. (2016a): Losing Myself to Find Myself. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 2. 8. 2016.⁶
- ROHR, R. (2016b): The Illusion of an Autonomous Self. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 3. 8. 2016.
- ROHR, R. (2016c): The Meaning of Spiritual Love. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 19. 8. 2016.
- ROHR, R. (2016d): Mature Spirituality. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 29. 8. 2016.
- ROHR, R. (2016e): Contemplation as Letting Go. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 2. 9. 2016.
- ROHR, R. (2016f): From Disconnection to Connection. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 15. 9. 2016.
- ROHR, R. (2017): Contemplation. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 5. 2. 2017.
- ROHR, R. (2019): Individuation. <https://CAC.org/tag/daily-meditations/>. 20. 3. 2019.
- SENECA (1991): *O dobrodeniach*. Praha, Svoboda.
- SOLOVJOV, V. (2002): *Ospravedlnení dobra*. Velehrad.
- SIPAEMAN, R. (1998): *Šťestí a Vůle k Dobru*. Praha, Oikoymenh.

*Prof. RNDr. Jozef Tiňo, DrSc.
Bratislava, e-mail jozef.tino@gmail.com*

Prof. Jozef Tiňo sa profesne venoval chemickej fyzike, bol predsedom ÚSKI (2005 – 2011), je čestným predsedom ÚSKI a členom Európskej akadémie vied a umení.

⁶ Ide o denné meditácie, ktoré sú archivované. Čitateľ sa k citovanej literatúre dostane cez uvedený link do archívu a dátum v citácii ho ľahko privedie k hľadanému zdroju.